MEDLEMSBLAD FOR DEN NORSKE RHODODENDRONFORENING NR. 1 - FEBRUAR 2018 ÅRGANG 21

Lapprosen

Lederen har ordet

Rhododendron er populære planter som finnes i tusenvis av norske hager, og vanligvis er de kun omtalt i positive ordelag. Men i løpet av 2017 hadde flere medier oppslag om rhododendron som en problemplante. Overskrifter som «Er rhododendron en trussel mot norsk natur?» og «Aggressiv blindpassasjer truer norske blåbær» har dukket opp både i papiraviser og på nett. Tekstene peker på viktige problem, nemlig at innførte plantearter kan spre seg kraftig i norsk natur, og at innførsel av planter medfører fare for at skadedyr og sykdommer følger med. Så langt er alt greit, og jeg ser bekymringene. Men samtidig inneholder tekstene faktafeil og vurderinger som vi som rhododendronelskere må påpeke og motsi.

Det stemmer at rhododendron *kan* så seg i Norge. Det skjer iblant i hager, og særlig der bed er bygd opp av torvblokker. Det kan også skje i nordvendte vegskjæringer eller andre steder der det naturlige plantedekket er fjerna og mye frø er tilgjengelig fra planter i nærheten, for eksempel i åkerlignende områder i utkanten av planteskoler og botaniske hager. Men om en sammenligner dette med spredning av arter som platanlønn, sitkagran, vestamerikansk hemlokk, kjempeslirekne og parkslirekne, bulkemispel, kjempespringfrø og mange andre, er problemet med spredning av rhododendron i norsk natur bagatellmessig, og skribentene har mista perspektivet. Disse artene sår seg i tusenvis hvert år, og flere av dem er allerede forbi det stadiet da de noen gang kan utryddes igjen. Trolig har skribentene hatt problemet med spredning og negativ omtale av *Rhododendron ponticum* på De britiske øyene i bakhodet da artiklene ble skrevet, men her kan en ikke uten videre overføre erfaringer fra England og Skottland. Denne varianten av arten er ikke i kultur i Norge, den er ikke spesielt hardfør, og ingen vet om den ville oppføre seg på samme måte her hos oss hvis den ble planta ut.

Den andre artikkelen som er nevnt ovenfor, tar opp problemet med den alvorlige sykdommen greindreper (*Phytophthora ramorum*), som dessverre er på veg inn i landet og som blant annet angriper ville blåbærplanter. I artikkelen er kun rhododendronplanter nevnt som planter som bringer denne sykdommen til Norge. Det stemmer nok at dette kan skje, men greindreper angriper mange ulike arter fra forskjellige slekter, så det er usaklig og kunnskapsløst å bare framheve rhododendron som synderen. At planteimporten til Norge har vokst enormt de siste åra, fra 6000 tonn i 2000 til 20 000 tonn i 2017, og at de såkalte sunnhetssertifikatene nærmest er symbolske og bare fanger opp en brøkdel av sykdommer, ugras og skadedyr som følger med, er definitivt bekymringsfullt. Det bare understreker viktigheten av å produsere våre egne rhododendronplanter av friskt materiale som vi allerede har i hagene våre. Her kan alle gjøre en innsats!

Så til noe mye hyggeligere. Det blir ikke noen tur i regi av Den norske Rhododendronforening sentralt i år, men for dem som har lyst til å dra ut i verden og se på rhododendron og hager, finnes det et flott alternativ. Fra 21. til 26. mai skal det arrangeres en stor rhododendronhappening i Bremen i Tyskland. Det er fem dager med foredrag, omvisninger i hager og parker og muligheter til å møte mange med samme interesse. (I all beskjedenhet må jeg nevne at lederen av Den norske Rhododendronforening er en av foredragsholderne.) I forkant av konferansen er det lagt opp til mange og lange bussturer med omvisning i et utall hager og parker. Interesserte vil finne informasjon om påmelding og priser på http://ars2018.org/ Dette er årets begivenhet i rhododendronverdenen!

Snart begynner rhododendronplantene våre å blomstre igjen. Da kan det være lurt å leite opp artikkelen om pollinering fra *Lapprosen* nr. 2-2017. Kanskje dette skal bli det året du også begynner å så egne rhododendron?

Styrets sammensetning

Leder:
Ole Jonny Larsen
Bergeplass 12
6010 ÅLESUND
tlf 415 88 630
olejonnylarsen@hotmail.com

Nestleder:
Harald Olav Aksnes
Vikøyvegen 340
5600 NORHEIMSUND
tlf 56 55 04 81 / 913 06 795
harald.olav.aksnes@gmail.com

Sekretær:
Harald Kårtveit
Vestsidevegen 796
5363 ÅGOTNES
tlf 56 33 47 88 / 977 76 050
haraldkartveit@hotmail.com

Kasserer:
Terhi Pousi
Mildevegen 116
5259 HJELLESTAD
tlf 55 22 95 08 / 416 49 302
terhi.pousi@uib.no

Styremedlem:
Kirsten M. Storheim
Radøyvegen 448
5938 SÆBØVÅGEN
tlf 56 37 11 87 / 976 91 978 / 952 39 005
kimasto@online.no

Varamedlemmer:
Leder Rhodo Vest
Tor Jan Ropeid
Løtveitveien 2,
5151 STRAUMSGREND
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Leder Rhodo Sør-Vest:
Tor Frostestad
Syftesokbakken 30 B
4046 HAFRSFJORD
tlf 51 59 15 83 / 991 07 317
frostestadtor@gmail.com

Leder Rhodo Sør:
Audun Arne
Eikeveien 3
4824 BJORBEKK
tlf 37 09 49 40 / 975 40 021
auduarne@frisurf.no

Leder Rhodo Øst:
Haavard Østhagen
Stordamveien 21B
0671 OSLO
tlf 22 27 65 04 / 917 46 923
haavard.godlia@gmail.com

Medlemsregister:
Kirsten M. Storheim
Radøyvegen 448
5938 SÆBØVÅGEN
tlf 56 37 11 87 / 976 91 978 / 952 39 005
kimasto@online.no

Frøforvalter:
Jan Valle
Krokjen 68
5912 SEIM
tlf 955 25 596
jankvalle@yahoo.no

Internettredaktør:
Vidar Winsnes
viwins@online.no

INNHOLD

Egil Valderhaug: Erfaringer med dyrking av lite herdige rhododendroner – del 2 4

Per M. Jørgensen: Kamelia på friland i Norge 12

Erik Vanvik: Planteflytting, en uting – nødvendig, men også en utfordring? 18

Frøliste 2018 21

Lin Scholten Didriksen: På siden – Magnolia – gjerne for norske hager..... 22

Kari Marie og Harald J. Aandstad: Rhododendron i Solør..... 24

Tor Jan Ropeid: Navn og betydning..... 27

Informasjon fra DnR

Innkalling til årsmøte 28

Kontingent og medlemsregister..... 28

Årsmøtehelg i Grimstad..... 29

Lokavdelingenes årsprogram 30

FORSIDEFOTO: Utprøving av lite herdige rhododendronarter er en spennende utfordring for de mer vågale rhododendronentusiaster. *Rhododendron araiophyllum* ssp. *lapidosum* C&N 5686 er med sine fine hvite blomster og sin brunrøde nyvekst en fantastisk plante, men helt i grense-landet i forhold til langsiktig overlevelsesevne. Foto: Egil Valderhaug

BAKSIDEFOTO: *Camellia* 'Inspiration' på Arboretet, Milde Foto: Gerd Jørgensen

Lapprosen

utgis av Den norske
Rhododendronforening
Postboks 1325, 5811 BERGEN

www.rhododendron.no

Bankkontonummer: 3411 26 52622
IBAN: NO93 3411 2652 622
BIC/SWIFT: DNBANOKK

Trykk: ERAtrykk as – tlf 55 94 00 05

Redaksjon

Tor Jan Ropeid
tlf 416 20 125
torjanropeid@gmail.com

Neste nummer

av Lapprosen kommer i mai 2018. Stoff til bladet må være redaksjonen i hende innen 8. april 2018.

Stoff og bilder – i så høy oppløsning som mulig – sendes til redaksjonen, se adressen til venstre.

Erfaringer med dyrking

av lite herdige rhododendroner – del 2

Tekst og foto: Egil Valderhaug

Fig. 1 *R. arboreum* var. *roseum*

Utprøving av rhododendron som befinner seg på den klimatiske yttergrensen, er en spennende utfordring. Egil Valderhaug får arter til å overleve og trives som i hagene til de fleste av oss, ikke vil overleve. Artikkelen er en oppfølging av en artikkel i Lapprosen *nr. 2-2014. Hvis du ikke lenger har dette nummeret, kan artikkelen leses på foreningens hjemmeside:* www.rhododendron.no/Lapprosen_Web/Lapprosen_2014_2s.pdf

Jeg skrev første artikkel om temaet i 2013. Den kom i *Lapprosen* nr. 2-2014. Siden den gang har jeg fortsatt å prøve ut planter i klimasone 2, 2/3 og 3 etter herdighetsskalaen som Cox bruker. Den første artikkelen bygde på få års erfaring. Jeg har notert minimumstemperaturen hvert døgn målt fra to digitale målere plassert på to ulike høyder på veggen bak huset (vestsiden mot fjellet). Dette gir en bra temperaturindikasjon, men mikroklimaet rundt om i hagen varierer nok noe fra disse målingene. Jeg har fulgt de samme plantene som nevnt i forrige artikkel, samt en del nye. De som har gått ut, er prøvd på nye voksesteder eller med annet innsamlingsnummer. Arter som ble definert som herdige sist, har jeg ikke kommentert videre. Mesteparten av artene i H3 er herdige hos meg, og kun de med utfordringer eller nye arter er kommentert.

Hagen min er beskrevet i forrige artikkel og i boken *Min rhododendronhage*. Kort fortalt ligger den på Valderøya utenfor Ålesund, er skrånende østvendt, har gammel skogsgrunn, er skjermet for de verste vindene, og har sjelden under –5 grader gjennom vinteren.

Vintrene har vært milde de siste 5–6 årene, men det viser seg uansett at de fleste vintrene byr på noen utfordringer for oss rhododendrondyrkere. De to siste vintrene, 2015–16 og 2016–17 har hatt en varmeperiode i januar som har forårsaket at plantene «våkner», for så å få flere varme- og kuldeperioder frem til våren. Siste vinter var spesielt vanskelig. Våt høst, og så barfrost en uke med –2/–4 grader. Mild desember–januar med begynnende svulming av knopper og blomstring. *R. dauricum* var. *ledebourii* blomstret allerede 14. januar etterfulgt av *R. tsariense* var. *trimoense* og *R. dauricum* var. *compactum.* 22. februar kom *R. strigillosum*, *R.* 'Praecox' og flere *R. dauricum*-varianter. 4. mars var mange arter i blomst, *R. lanatoides*, *R. calophytum*, *R. pudorosum*, *R. argipeplum*, *R. lanigerum*, *R. piercei*, *R. sutchuenense*, *R. exasperatum*, *R. selense*, som kun fikk en ukes blomstring før en periode med ned mot –2 grader. 16. mars kom *R. flinckii*, *R. pocophorum*, *R. mallotum*, *R. recurvoides*, *R. lutescens*, *R. sherriffii*, og *R. thomsonii* ssp. *lopsangianum* i blomst. Siste uken av mars kom ny kuldeperiode (–2) og snøbyger som tok blomstringen. Vinteren ga seg ikke, og fra 11. april og helt til 28. april var det snøbyger og temperaturer rundt 0 grader.

Året før var også ganske likt, og 23. april 2016 kom det 20 cm nysnø. Årene 2013–14 og 2014–15 hadde lang høst med første frost tidlig i desember, og deretter milde perioder i månedene fremover. Vi ble imidlertid forskånet for snø og frost fra slutten av mars og utover. Vinterskadene på sarte rhododendroner var følgelig ubetydelige, og blomstringen varte fra tidlig vår.

Hva har så denne oppramsingen av blomstringstidspunkt å gjøre med dyrking av sarte rhododendroner å gjøre? To viktige faktorer gjør sarte rhododendroner ekstra sårbare for både kulde og vårfrost. Mange av disse artene er tidligblomstrende med start på vårprosessen i februar/mars. Spesielt små og mellomstore rhododendronarter har spinkle stengler med tynn og svak bark og blir ekstra utsatt. Når vi så får frost (selv –1/–2) en til to måneder etter at plantene har begynt å våkne til live etter vinteren, og noen til og med er i full blomst, da blir det over tålegrensen for flere av artene. Barksprenging blir ofte resultatet. Andre kraftigere planter som stod med fine grønne blad, begynte å kaste bladene, og planter døde i løpet av en kort periode.

Basert på kommentarene jeg laget over forskjellige arter i 2013, følger jeg opp med videre erfaringer frem til nå, samt tar med noen nye arter som er prøvd siden 2013.

Seksjon Azaleastrum
I denne seksjonen har jeg kun *R. leptothrium* (JN 11077 SW Yunnan 2800 m), H2/3, utplantet på to forskjellige plasser. Begge har greid vintrene, og den som står i opphøyd vokseplass og dels under en annen art, har vært uten skade. Ingen har blomstret ennå. Plantet samme art, *R. leptothrium* CNW 548, i 2003 inne i drivhuset. Denne er blitt stor og blomstrer årlig. Generelt tror jeg denne arten er vanskelig å få til på friland i Norge.

Seksjon Choniastrum
R. stamineum, H2/3, som ble hardt vinterskadd i 2012–13, kom seg aldri skikkelig, og døde etter et par år. Har ikke lykkes i å skaffe ny plante av denne arten som jeg mener kan ha et potensial i min hage. Den hadde dog overlevd fra 2003 og blomstret flere ganger.

Underseksjon Arborea
R. arboreum har jeg mange av utplantet, og de har klart vintrene fint. Herdigheten varierer fra H2/3 til 3 og 3/4. Min eldste 'pink pale' fra 1992 fikk skadet toppen vinteren 2011–12 og har fått en merkelig vokseform hvor toppen er død, og øvrige greiner vokser i bredden; ssp. *cinnamomeum* (RFS 3904 2010-frø) og (HP GD RHS 09024 fra Nepal 2010-frø) utplantet i 2015 står uskadde så langt; ssp. *delavayi* (OP Edinburgh 2011) utplantet 2014 har heller ikke hatt skader; var. *roseum* (ARS 635 2004 og en ukjent fra 2008) blomstrer kraftig hvert år, og har ikke hatt skader (Fig. 1); var. *peramoenum* (AC 5256 fra W. Kameng på 3050 m), utplantet 2014, og står fint.

Underseksjon Argyrophylla
R. formosanum utplantet i 2013, har blomstret to år, og er uten skader. En liten, spennende plante med helt hvite blomster. Herdigheten er oppjustert til H3/4, og den bør prøves i flere hager. I denne seksjonen er det kun *R. simiarum* (har ikke prøvd denne arten) som ikke er herdig for vårt klima.

Fig. 2 *R. formosanum*

I underseksjonen **Barbata** nevnte jeg i forrige artikkel *R. exasperatum.* Denne er herdig og har blomstret de to siste årene. En fin plante som varmt anbefales.

Fig. 3 *R. exasperatum*

Underseksjon Falconera
Jeg har prøvd tre forskjellige *R. sinofalconeri*. Den eldste (har ikke opphavet) ble utplantet i 2011, en OJL 71-2010 SBBE NW Yunnan utplantet i 2014, og en HP fra Cox utplantet i 2015. Alle har tålt vintrene uten skader og er prektige med sine store blad. Den nye arten *R. titapuriense* har jeg dessverre ikke hatt muligheten for å teste ut. Det sies at denne er av de svakere.

Underseksjon Fortunea
R. griffithianum, KR 10075, frøsådd 2012 og utplantet 2014. Herdighet 2/3. Den er plantet i ly av noen eldre planter og har stått fint de siste to vintrene. Jeg er optimistisk med tanke på muligheten for denne arten.

R. huianum kommer fra høyder opptil 2700 m. Min plante har vært utplantet i tre år, og greier vintrene fint.

Underseksjon Grandia
R. grande (OP Edinburgh) utplantet i 2004 kan ha frostsvidde blad på vårparten, men står fint og har blomstret de tre siste årene (Fig. 4). *R. grande* TOA 161, utplantet i 2014 under en større plante, har ikke hatt skader av noen art. Denne må i år flyttes til nytt voksested.

Jeg har prøvd to ulike innsamlinger av *R. magnificum*, RFS 3103 og KR 9768. Den siste er nok den mest herdige, men måtte gi tapt våren 2016–17. Den stod fint gjennom to vintre, men den siste frosten midt i april tålte den ikke. Tror at det skal bli vanskelig å få denne arten til å stabilisere seg.
Har forsøkt to forskjellige kloner av *R. protistum.* Den er klassifisert som H2/3, men er nok svakere. Den blir en drivhusplante i fremtiden.
R. sidereum KR 10396, H2/3, er under utprøving. Plantet en ut i 2015, men den ble nedtrakket av rådyr, og jeg har således ikke fått sett hvorledes den takler våre spesielle vintre.
R. sinogrande har slitt med vintrene hos meg. Har to ulike planter utplantet. En frøplante fra 2002 uten nærmere beskrivelse, og en OP fra Cox fra 2011. Begge har bladskader, og sistnevnte mistet alle bladene vinteren 2016–17, men satte nye skudd utover våren. Den eldste har også flere ganger mistet nesten alle bladene, men har kommet seg. Etter så mange år er den fortsatt bare ca. 70 cm. Selv med dekking av rota med sundolitt og rørisolasjon på stammen, så vil nok denne arten være helt i ytterkant av hva som overlever i lengden her hos meg.
R. suoilenhense OP TH0261 fra Vietnam har vært utplantet siden 2014. To planter er utplantet, og den ene som er helt uskadd, har nok blitt krysset med en annen art. Den andre fikk en del sviskader nå siste vinter, men tror at de vil kunne etablere seg.

Underseksjon Irrorata
R. anthosphaerum ZH 6072 fra 2001 (Fig. 5), RHS 02198-2004 AC 5094 fra 2007, og en klon fra 2013 på 3400m, har alle utviklet seg fint og blomstrer jevnt. Oppgitt herdighet 2/3, men er sannsynligvis sterkere.

R. araiophyllum ssp. *lapidosum* AC 4311-2004, H2/3, har blomstret (rosa) jevnt og er uskadd. Innsamlingen ARS 590 C&N 5686 fra 2008 er svakere, og en plante gikk ut 2012–13, og en i 2016–17. Den sistnevnte har fine hvite blomster og brunrød nyvekst, en fantastisk plante, men helt i grenselandet i forhold til langsiktig overlevelsesevne. Se bilde av denne på forsiden av bladet.

R. irroratum ssp. *pogonostylum*, JN 11073, utplantet 2014 (Fig. 6). Den er fra 2700 m og vokser fint. Herdighet H2? da erfaringene er få, men virker sterkere.

R. kendrickii fra 2004 (Fig. 7) og *R. lukiangense* (ACSN 6062) fra 2012 (Fig. 8), har ingen vinterskade og blomstrer rikt. Begge er nok herdigere enn oppgitte H2/3.

R. ramsdenianum, RSF 3812 fra 2012, utplantet 2014, har ingen vinterskader.
R. tanastylum har oppgitt herdighet H2, men er sterkere. Mine fire planter (*R. petelotii* KCV 1119 fra Cox 2015, var. *pennivenium* (*agastum*) ARS 6357, aff. KR 8398 fra 2400 m, aff. CWT ARS 6342) som ble alle utplantet i 2014. De vokser fint uten skader.

Underseksjon Parishia
R. elliottii fra Cox i 2003 (Fig. 9) trives godt og blomstrer jevnt. H2/3, og har ikke hatt andre skader enn greinbrekk grunnet rotvelt.

Plantet ut *R. huidongense* RAN 361 fra 3153 m i 2015, og den ser fortsatt fin ut.
R. facetum CW ARS 5367 fra 2012 og utplantet 2014, har ingen skader så langt. H2/3.
R. kyawii er prøvd flere ganger. Kan overleve ett år, men ikke for vestnorske forhold.

Underseksjon Thomsonia
Kun en art i denne seksjonen definerer jeg som mindre hardfør, *R. hylaeum*. Jeg har klonene KR 8401 fra 3000 m, og RV 2012 fra 3100 m. Den første ble utplantet i 2013 og den andre i 2014, og foruten litt sviing på toppbladene første året, så greier de seg fint. H3 virker rett.

Underseksjon Boothia
En spennende gruppe hvor flere av artene tåler vårt klima.
R. dekatanum (Fig. 9b) kjøpt fra Cox i 2002 er sterk med lav vekst og blomstrer villig med fine gule blomster.
R. megeratum 'Bodnant', Cox 2000 (Fig. 10), og CW på 3100 m fra 2006, i H3, er uten vinterskader.
R. sulfureum (Fig. 11) kjøpt fra Cox i 2004 (H2/3) har greid alle vintrene siden anskaffelsen uten særlige skader. En fin gulblomstrende plante.

Underseksjon Cinnabarina
I denne gruppen er det kun *R. lateriflorum* BE 12-34 fra Burma som gir utfordringer så langt. Den ble utplantet 2015 og fikk første vinter sviskader på bladene, slik at de fleste falt av. Har siden latt den overvintre i drivhus inntil reserveplante er laget. Det var den sene vårfrosten som var problemet. Planten er ellers ikke særlig beskrevet, men tror at den kan etablere seg ute i hagen.

Underseksjon Edgeworthia
Denne gruppen er vanskelig i vårt klima. *R. edgeworthii* CW Kim (2011) og RAN 259 (Fig. 12) utplantet 2014 sliter hver vinter. Prøvde først i opphøyet bed, men det gikk ikke. Forsøket med å plante dem på toppen av stammestubb fra furu ser bedre ut, og to planter har overlevd de to og tre siste vintrene. Den ene har blomstret de siste to årene, men de blir satt tilbake hver vinter og vil nok ikke greie harde kuldeperioder.

Kryssene mellom *R. edgeworthii/R. moupinense* og *R. edgeworthii/R. dendrocharis* får ingen vinterskader.
R. pendulum L&S 6660 (H3) fra Cox i 2000 (Fig. 13) får jeg ikke til ute, den virker svakere enn oppgitt. Tre forsøk har alle endt med barksprenging og død. Det samme gjelder *R. seinghkuense* CCHH 8106 HP fra 2006. De virker svakere enn spesifikasjonen på H2/3.

Underseksjon Genestieriana
R. genestierianum (Fig. 14), H2/3, er eneste plante i gruppen, og virker sterkere enn oppgitt. Min plante kjøpt fra Cox i 2003, har kun hatt problem vinteren 2011–12. Den har blomstret de siste to årene, og er i fin kondisjon. Prøvde en klon, BE-2012 OP Irland, i 2014, men den døde første vinter. Den blomstrer i drivhuset og har samme utseende og blomster som planten fra 2003 og vil bli utplantet i år.

Underseksjon Maddenia
Generelt er dette en gruppe med lite herdige rhododendroner. Etter å ha prøvd mange arter i gruppen over mange år, så er jeg overrasket over hvor sterke enkelte arter er i vårt klima.
R. burmanicum (Fig. 15), H2/3, har overlevd to vintre, men pga. de spinkle stammene blir den svært utsatt for barksprenging. Selv om den ofte skyter fra basis etter en tøff vinter, så er denne arten ikke lett å få til ute i vårt område.

R. changii JN 11029 fra 2012 (Fig. 16) er forholdsvis ny i kultivasjon. Den var tidligere benevnt som *R. valentinianum* var. *changii*, men er nå definert som egen art. Herdighet skal være H3, og den er blomstervillig og hardfør. Har fine gule blomster, og fin vokseform.

R. ciliicalyx BASE 9726 (Fig. 17) er prøvd to ganger, og den første levde flere år, mens den siste fra Cox i 2015 gikk ut første vinter. Den har en fantastisk blomstring, men går nok ikke ute, dessverre.

R. crenulatum KR7369 (Fig. 18) fra Cox i 2015 har ikke hatt problem med vinteren.

R. excellens ACVG 5737 (Fig. 19) greide to år ute før den ga seg. Reserveplantene i drivhuset blomstrer med store hvite blomster. Herdigheten for planten er oppgitt til H1–3, så det kan være kloner som kan greie seg, men ikke den jeg har nå.

R. formosum var. *iteophyllum* fra Cox 2004 (Fig. 19b), H2/3, greier de fleste vintre, men er utsatt ved sterk frost. Fine store blomster på spinkel stamme. Denne planten må en regne med å miste i harde vintre. Den er lett å stikke, så reserveplanter er lett å lage.

R. johnstoneanum fra 2004 (Fig. 20) er en positiv overraskelse. Blomstrer villig med lyse gule blomster, og har ikke hatt frostskader selv i harde vintre.

R. levinei aff. TH 2805 er foreløpig ikke prøvd ute (Fig. 21).

R. liliiflorum ex Guiz 163 (Fig. 22) fra Cox i 2006 er H3 og er uten skader. Den blomstrer i juli med store hvite blomster. Den setter knopper bare annet hvert år grunnet sen blomstring og lite varme på ettersommeren. En plante som virkelig anbefales.

R. maddenii ssp. *crassum* RSF 3316 (Fig. 23) ble utplantet for andre gang i 2014 i ly av større planter, og har blomstret de to siste årene og overraskende nok uten skade etter vinteren.

R. mianningense RAN 674 (Fig. 24) ser lovende ut, men har for lite erfaring til ytterligere kommentarer.

R. pachypodon KR 7577 utplantet 2014 er også uskadd. Planten er fra 2550 m, H2/3, og ser lovende ut i forhold til overlevelsesevne. Jeg har også klonen ARS 230-2010 (*R. supranubium*) som ikke er like sterk, og den har gått ut etter et par år ute.

R. valentinianum fra Cox i 1995 og BE-2012 OP Irland har begge hatt problem med de spesielle vintrene siste årene. Krever en skjermet vokseplass med god drenering.
R. wumingense 195 Sd 2010 Guangxi er ikke prøvd ute ennå.
R. lindleyi og *R. nuttallii* er begge fine drivhusplanter.

Underseksjon Monantha
En gruppe med planter som blomstrer sent på høsten og helt inn i den første frosten.
R. concinnoides KR 8498 har vist seg å være den sterkeste, og har greid vintrene med noe tilbakesetting.
R. kasoense HECC 10024 (Fig. 25) overlevde fra 2006 til vinteren 2010, og BE 09-01 Burma 2600 m gikk ut vinteren 2015–16 etter ett år ute. De spinkle stenglene er utsatt for barksprenging, og den tåler ikke sen vårfrost. Er den svakeste i gruppen.

R. monanthum CCHH 8080 fra Cox i 2003 (Fig. 26). Den fikk hard medfart vinteren 2011–12, og ble satt mye tilbake. Den blomstret årlig, og hadde kommet seg fint inntil fjorårets vårfrost tok knekken på den etter mange år i hagen. Ny klon JN 12142 utprøves.

Underseksjon Scabrifolia
R. fuyuanense JN 12347 fra 2400 m ble utplantet i 2014, fikk sviskader siste vårfrost, men greier seg bra.
R. scabrifolium var. *scabrifolium* fra Cox 2004 (H2/3) er på grensen, og trenger en godt beskyttet vokseplass. Har mistet den flere ganger, men den har nå etablert seg. En såkalt «hardy clone» har vist seg å være svakere.
R. spinuliferum RSF 2978-06, utplantet i 2013, og har greid vintrene fint. Den er i H2/3, og kan virke noe sterkere. Den trenger god drenering.

Underseksjon Tephropepla
R. auritum, H2/3, fra 2004 greier klimaet bra.
R. xanthostephanum OJL 21-10 SBBE (Fig. 27), RAN 258 fra 3000 m, og JN 11069 fra 2800 m er planter med spinkle stengler i

Fig. 26 *R. monanthum*

Fig. 4 *R. grande*

Fig. 5 *R. anthosphaerum* ZH 6072

Fig. 6 *R. irroratum* ssp. *pogonostylum*

Fig. 7 *R. kendrickii*

Fig. 8 *R. lukiangense*

Fig. 9 *R. elliottii*

Fig. 9b *R. dekatanum*

Fig. 10 *R. megeratum* 'Bodnant'

Fig. 11 *R. sulfureum*

Fig. 12 *R. edgeworthii* RAN259

Fig. 13 *R. pendulum*

Fig. 14 *R. genestierianum*

Fig. 15 *R burmanicum*

Fig. 16 *R. changii*

Fig. 17 *R. ciliicalyx* BASE 9726

Fig. 18 *R. crenulatum*

Fig. 19 *R. excellens*

Fig. 19b *R. formosum* var. *iteophyllum*

Fig. 20 *R. johnstoneanum*

Fig. 21 *R. levinei*

Fig. 22 *R. liliiflorum*

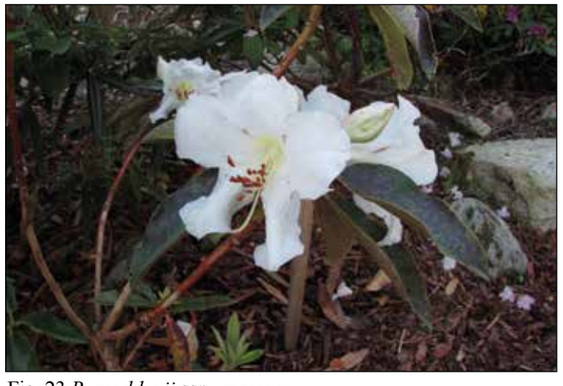

Fig. 23 *R. maddenii* ssp. *crassum*

Fig. 24 *R. mianningense*

Fig. 25 *R. kasoense*

H2/3, og er utsatt for barksprenging ved vårfrost. Alle tre klonene har vært utplantet siden 2014, og fikk først problem våren 2016–17 grunnet barksprenging. Greier vanlige vintre fint, men ømfintlig for sen vårfrost.

Underseksjon Virgata
R. virgatum døde vinteren 2012/13, og er kun egnet for drivhuset.

De løvfellende rhododendroner (Azalea) får sjelden vinterskader. Det er heller manglende varme om sommeren som vanskeliggjør dyrking av enkelte av disse artene.

Årene fra 2000 til 2009 var milde med tidlig vår og tidlig blomstring uten frostavbrudd, og fristelsen for å prøve *Camellia* ble for stor. Kjøpte i 2005 *Camellia* 'Brigadoon' fra Cox som ble utplantet samme år. Den har utviklet seg til en ganske stor plante med årviss blomstring og uten vinterskader. En hybrid (frøsådd) ble utplantet i 2013, og den vokser fint. I 2018 er nye *Camellia* bestilt fra Cox. Denne arten passer godt i en rhododendronhage, og det finnes gode og herdige arter/hybrider.

Erfaringene så langt med dyrking av mindre herdige rhododendronarter, er blandet. Alle arter har varierende herdighet avhengig av forholdene der arten vokser i naturen, og spesielt hvor høyt den er innsamlet. Ved prøving og feiling er det mulig over tid å finne kloner av mange sarte arter som kan dyrkes på friland hos oss.

Plantene tåler lavere vintertemperatur enn først antatt dersom avmodningsprosessen om høsten går greit. Sen vårfrost virker å være den største årsaken til at lite herdige planter dør. Mange av disse artene har spinkel vekst, og er mere utsatt for barksprenging enn vanlige arter med kraftigere bark.
Denne vinteren (2017–18) er hittil forholdsvis mild med –3,6 som laveste målt en natt. Første frost kom i begynnelsen av desember, og selv med en ekstrem våt høst ble avmodningen bra. Vi har hatt 14 dager med tynt snødekke og gradestokken ligger rundt 0. En rask rundtur i hagen nå i januar viser ingen tegn til vinterskader. Da er det å håpe på en god vår uten frost/snø i ultimo mars og i april.
Omtrent all litteratur om rhododendron og herdighet konkluderer med at det meste i klimasone 3 og 2/3 ikke er mulig å dyrke på friland i Norge uten helt spesielle forholdsregler. Det har vært funnet mange nye arter de senere år, og nye innsamlinger for tidligere kjente arter er kommet til fra nye steder. Det har gjort det mulig å prøve samme art med forskjellige innsamlingsdata, som igjen øker muligheten for å finne arter med de kondisjoner som trengs for å kunne etablere seg i hager hos oss.

Det er mye plantemateriell tilgjengelig både som planter og frø som kan være interessant å prøve. Det er spennende å strekke grenser, og kan anbefales. Men husk at der vil alltid komme en vinter med utfordringer, så noen reserveplanter kan være bra å ha på lager.

Fig. 27 *xanthostephanum*

Kamelia
på friland i Norge

Tekst: Per M. Jørgensen

Fig. 3 'Leonard Messel' på Milde 2015 med forfatteren til venstre Foto: Kristian Theqvist

Kamelia er en bukskslekt (i Tefamilien) av eksotiske skjønnheter, men som alle slike er de temperamentsfulle og vanskelige å tilfredsstille. Jeg ble betatt fra første blikk, og det er ingen hemmelighet at det hendte i London våren 1976, eller rettere sagt i Kew Gardens der den gamle sjefen Sir George Taylor (1904–1993) hadde eksellert i presentasjon av slekten og dens mange hageformer. Men jeg fikk klar beskjed: Du kan glemme å dyrke disse ute så langt nord som i Bergen, men de egner seg godt i «winter gardens» eller veksthus (slik Anna Krakstad skriver at man har fått til på Sørlandet i *Lapprosen* nr. 2-2017.) Året etter fikk jeg imidlertid håp om at det kanskje kunne gå å få dem til å trives ute i Bergen da jeg fikk se at det gikk bra i Skottland. Så året etter bestilte jeg et dusin forskjellige sorter, og helst slike som jeg visste hadde overlevd langt nord i Skottland. De ble plassert lunt, beskyttet av Museumsbygningen på Nygårdshøyden, der andre følsomme planter hadde overlevd. Men akk, de fleste døde. Det var nok en særlig kald og ugunstig vinter, tenkte jeg optimistisk, så det ble et nytt forsøk neste år, og slik fortsatte jeg i flere år. Der er ingen tvil om at dette er den slekt der jeg har tatt livet av flest planter i min tid, og det av ubesvart kjærlighet! Av de første importer er det bare to som har overlevd frem til nå (Fig. 1), og det til tross for utallige hensynsløse angrep fra Universitetets tekniske avdeling ved forskjellige reparasjoner av museumsbygningen, inklusive snørydding på taket. En av dem, 'Brigadoon' har gledet oss med årviss blomstring (Fig. 2), senest våren 2017 førti år etter at den ble plantet! Da jeg senere ble knyttet til Milde, fortsatte jakten på de hardføre sortene, og merkelig nok klarte ikke 'Brigadoon' seg der, så jeg slo til med dens velkjente slektning 'Leonard Messel', som var en av dem jeg beundret mest i Kew, og den overrasker med god vekst og tidvis rikelig blomstring (Fig. 3).

Om slekten og dens historie

Kamelia-artene er de eviggrønne slektningene til teplanten. Det er en slekt som stammer fra varmetempererte til subtropiske områder i Sydøst-Asia der de var elskede hageplanter allerede år 500 i japanske hager. Det var en moravisk jesuittmunk, Georg Joseph Kamel (1661–1706), etternavnet latinisert til Camellius, som ble den første vesterlending som skrev om slekten i en botanisk beretning fra Filippinene der den også ble dyrket. Hans tekst ble trykket i John Rays *Historia plantarum* i 1704, og Linné kalte slekten opp etter ham, *Camellia.* Til europeiske

Fig. 1 De to eneste overlevende plantene fra plantningen i 1977 i Muséhagen, Bergen. Fremst den tettvokste 'Mercury' og bakerst den grisne, mishandlete 'Brigadoon' i 2016 Foto: Siri Jansen

hager kom den (*Camellia japonica* og kultivarer av denne) sannsynligvis først til Portugal, som da var en kolonimakt i SØ-Asia, etter sigende i 1550. Det var heldig, for i Portugal var der et passende klima for at disse kunne trives utendørs. Og så rykket de nordover til hager i Frankrike og Storbritannia. I England omtales de på 1700-tallet som «japanske roser» (Fig. 4). På De britiske øyer og i andre nordlige områder ble kamelia imidlertid først og fremst en populær plante i orangerier og «winter gardens». Også i Norge ble kamelia etter hvert populære potteplanter innendørs. Myrstad (1960) angir at kamelia ble dyrket i handelsgartnerier i eldre dager. (Her i landet vet vi i alle fall om et kameliahus på Nes Jernverk.) Etter

Fig. 4 «Japanske roser» (= *Camellia japonica*) tegnet av Clara Pope i Curtis monografi om slekten (1819).

Fig. 2 'Brigadoon' i full blomst i Muséhagen 2016 Foto: Siri Jansen

midten på 1800-tallet var de populære planter å drive i blomst vinterstid da de ble importert som 3 år gamle planter fra Belgia og Nederland på samme måte som stueasalea (*Rhododendron simsii*). Derimot har jeg ikke kunnet finne angivelser av at noen har forsøkt å dyrke disse utendørs, ikke engang den flittige Gunnar Hiorth (1956). Det hadde antakelig heller ikke blitt så vellykket, siden dette var kultivarer av den lite hardføre *C. japonica.* Imidlertid har man påstått at Norges første *offentlige* kameliahage ble anlagt i Stavanger botaniske hage i 2006, hvilket herved avkreftes. Så vel plantningene i Muséhagen i Bergen og de på Milde er eldre. Selv om det ikke har vært mulig å påvise sikkert eldre plantninger enn dem fra 1977, så kan man trygt si at der er liten erfaring med dyrking av kamelia utendørs i Norge, men det forekommer!

Først etter at den kinesiske *C. saluenensis* ble oppdaget av

Fig. 5 J. C. Williams (t. v.) under en inspeksjon av planter på sitt gods Caerhays med George Johnstone. Fra RHS med tillatelse fra Caerhays Castle.

George Forrest i 1917 og introdusert til England, kom kamelia til å bli en elsket hageplante der. Man satte i gang krysningsarbeid for å få til hardførere typer og dette lyktes særlig for pioneren J. C. Williams (1861–1930) i hagen ved Caerhays Castle i Cornwall (Fig. 5) – jo, det er samme mann som er hedret i navnet *Rhododendron williamsianum*. Han fikk til den krysningen som ble navngitt *C.* × *williamsii*. Den dannet utgangspunktet for de mange mer eller mindre hardføre sortene som ble skapt både i Storbritannia og andre steder. Det er først og fremst disse som vil kunne klare seg utendørs på gunstige steder på Sørvestlandet. Men der er også andre som har klart seg, spesielt noen amerikanske *C. japonica*-sorter, hvilket er litt overraskende, spesielt for dem som ikke er blitt særlig foredlet med tanke på større hardførhet.

Dyrkningsråd

Kamelia er i utgangspunktet relativt enkle å dyrke. Det er planter med små krav til jord og næring. De er surbunnsplanter, akkurat som rhododendron, og krever ikke mye stell, men god drenering. De lar seg beskjære og skyter villig selv etter at de er frosset ned. Hovedproblemet er deres klimakrav. De krever egentlig mer varme enn vi har kunnet gi dem, særlig om høsten for å kunne modne skudd og danne blomsterknopper. Dette skulle kunne motvirkes ved planting i en solvarm vegg, men det kan heller ikke anbefales ubetinget siden de er særlig følsomme for tørke, og spesielt lite glad i morgensol vinterstid. Da slipper de lett knoppene og senere også bladene. Frostømfintlige er de også og bør stå lunt. Best resultat har vi fått på Milde ved planting mot sørvest i utkanten av furuskogen der det er delvis skygge, men selv der har vi opplevd at busker som tilsynelatende trives og vokser, kaster knoppene i frostperioder om våren. Og blir det riktig kaldt fryser selv gamle eksemplar ned til grunnen. Selv om den klimaforandring som vi opplever, fortsetter, så vil neppe kamelia bli en utbredt, lettdyrket hagebusk på våre breddegrader, men vil kunne brukes med hell på særlig gunstige steder (Jørgensen 2007). Jennifer Trehane anbefaler vårplanting av godt voksne eksemplar.
Nyplantete små eksemplar blir et altfor lett bytte for frosten!

Sorter som har klart seg bra ute i Norge

Her listes de viktigste sorter jeg kjenner til fra friland her i landet, men der kan sikkert finnes andre som har klart og vil kunne klare seg. (Der er særlig mange hardføre amerikanske sorter som fremdeles ikke har vært testet i Europa.) Det har åpenbart vært solgt adskillige ulike sorter fra norske planteskoler som det

Fig. 6 'Adeyaka' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os
Foto: J. R. Hesjedal

er vanskelig å få oversikt over, og mange av disse er nok ikke like gode som hageplanter i vår region. Jeg håper jeg har fått med de viktigste. De jeg har registrert kommer alfabetisk:

'Adeyaka' (Fig. 6) er som navnet antyder, en C. *japonica*-krysning. Den oppstod tilfeldig i en planteskole i Chapel Hill, North Carolina i USA der den ble funnet som en ung plante. (Altså er det en tilfeldig frøplante.) Det er derfor uklart hvorfor den er så herdig. Vi har ikke prøvd den på Milde, men den klarer seg bra på Hordnes i Riebers hage, og hos Jan Rune Hesjedal på Os, og blomstrer rikelig med enkle klarrøde blomster.

Fig. 7 'April Dawn' i Riebers hage på Hordnes, Fana
Foto: A. H. Søyland

'April Dawn' (Fig. 7) er også en amerikansk sort, som ble krysset frem av Clifford Parks i Chapel Hill, NC i 1995, fra to sorter av *C. japonica* ('Berenice Boddy' og 'Herme'). Den klarer seg godt i hagen hos Rieber på Hordnes der den står mot en lun vegg, vokser villig og har blomstret årlig i april. Dens mor 'Berenice Boddy' hører til de mest hardføre og villige i USA ifølge Ackerman (2002), og den burde også prøves her i landet.

'Betty Sette' (Fig. 8) er nok en av de amerikanske *C. japonica*-

Fig. 8 'Betty Sette' i Stavanger botaniske hage
Foto: A-C. Scheen

sortene som har vist seg hardføre her i landet. Den ble krysset frem av William Ackerman fra 'Frost Queen' og 'Variety Z'. Den har klart seg fint i Stavanger der den ble plantet i 2007 og har blomstret jevnlig siden med sine elegante dyprosa, fylte blomster.

'Black Lace' er en sort vi nylig har plantet, og som klarer vintrene på Milde og vokser bra vegetativt. Imidlertid har den foreløpig ikke vist sine delvis fylte, røde blomster. Den angis å være en videreutvikling av den velkjente 'Donation' (se nedenfor).

'Bowen Bryant' er en *williamsii*-kultivar som har klart seg godt i hagen til T. Juvik på Os siden 1987, og som nå er 2.5 m høy til tross for at den frøs tilbake i en av de kalde vintrene omkring 2010. Den vil nok kunne klare seg lenger nord på kysten.

'Brigadoon' (se fig. 2) er nok en av de sikreste. Foruten det seiglivete eksemplaret i Muséhagen kjenner jeg til at den har klart seg helt nord til Egil Valderhaugs hage på Valderøya vest for Ålesund – nok den nordligste utendørs kameliaen i Europa! Den hører til blant *C.* × *williamsii*-hybridene og er oppkalt etter en fiktiv skotsk by som forekommer i en musical av samme navn skrevet av Lerner og Loewe.

'Charlotte de Rothschild' (Fig. 9) angis å være en forbedring av 'Cornish Snow' som vokser villigere og er hardførere. Den har noe større enkle, hvite blomster og har klart seg fint i Stavanger botaniske hage siden 2012. Den er forresten oppkalt etter en nålevende (f. 1955) engelsk sangerinne, som faktisk er barnebarn av den legendariske rhododendron-foredleren på

Fig. 9 'Charlotte de Rothschild' i Stavanger botaniske hage
Foto: A.-C. Scheen

Exbury House, Lionel de Rothschild (1882–1942).

Fig. 10 'Cornish Spring' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os Foto: J. R. Hesjedal

'Cornish Snow' er en hvitblomstret sort med rødbrune unge skudd, som ble skapt ved Caerhays Castle da man krysset *C. saluenense* med en annen kinesisk art, *C. cuspidatum*. I denne serien fikk man også frem flere andre blomsterrike, hardføre sorter, som dessverre er forblitt temmelig ukjente, nok fordi blomstene er enkle. Vi har en over meterhøy plante som ikke har blomstret, men det har den hos Jan Rune Hesjedal på Lepsøy. Han har faktisk også den rosablomstrende formen, 'Cornish Spring' (Fig. 10). Antakelig vil den hvitblomstrende 'Charlotte de Rothschild' (se ovenfor) være et sikrere valg for denne typen kamelia.

'Debbie' (Fig. 11) er en typisk × *williamsii*-hybrid som ansees å være en forbedring av 'Donation' når det gjelder hardførhet. Det er derfor ikke uventet at den har klart seg utmerket i Stavanger botaniske hage siden 2007 og blomstrer regelmessig, rikelig og lenge.

Fig. 11 'Debbie' i Stavanger botaniske hage Foto: A-C. Scheen

'Donation' (Fig. 12) er en av de klassiske sortene av *C.* × *williamsii*-type, men denne ble foredlet av Ralph Stephenson Clarke (1692–1970) på Borde Hill godset i Sussex, og den ble fort den mest populære sorten på De britiske øyer på grunn av sin villighet og rike blomstring. Dessverre døde den både i Muséhagen og på Milde, så vel som i Stavanger. Men Jan Rune Hesjedal har klart den i sin hage på Lepsøy i Os, så der er håp om at den kan klare

Fig. 12 'Donation' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os
Foto: J. R. Hesjedal

seg på gunstige steder her i landet, selv om den åpenbart hører til de mindre hardføre her nord, Det synes sikrere å satse på f.eks. 'Debbie'.

'Drama Girl' (Fig. 13) er en amerikansk *C. japonica*-sort som ble til i California hos Anne Gallis som registrerte den i 1951. Igjen en overraskende hardfør kultivar fra varmere strøk enn

Fig. 13 'Drama Girl' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os
Foto: J. R. Hesjedal

Fig. 14 'Freedom Bell' på Arboretet, Milde. Foto: B. Moe

Fig. 15 'Inspiration' på Arboretet, Milde Foto: B. Moe

man kunne tro når man ser hvor velvoksen og riktblomstrende den er hos Jan Rune Hesjedal på Lepsøy. Han har fått den som stikling fra Torolv Juviks hage lenger sørøst i Os sentrum hvortil den kom via Rolf Eides planteskole, som en unavnet stikling fra England, og siden er den blitt bestemt til dette navnet av Jennifer Trehane. Hos Juvik frøs den ned en av de kalde vintrene omkring 2010, men den har skutt fra roten igjen – et bevis for hvor seiglivete selv sorter som er langt nordenfor sitt optimale område kan være.

'Freedom Bell' (Fig. 14) er åpenbart en *C.* × williamsii-etterkommer med god hardførhet, men dens eksakte opprinnelse er uklart. Den har klarrøde blomster på en opprettvoksende busk. Den har trivdes godt på Milde, så vel som i Stavanger.

'Inspiration' (Fig. 15) er resultatet av en krysning av den kinesiske *C. saluenensis* og en annen kinesisk art, *C. reticulata.* Det er blitt en godt hardfør, liten busk med like flotte rosa fylte blomster som *C.* × *williamsii*-krysningene, men denne synes å være mindre kjent til tross for dens gode (bedre?) hardførhet. Den skal likne den legendariske sorten 'Captain Rawes' som faktisk er den fylte formen av *C. reticulata.* Denne formen ble introdusert av Robert Fortune allerede i 1820 fra Kina der den var brukt i hagene. Men ikke før den ville formen der støvbærerne ikke er omdannet (til kronblad som gir fylte blomster) var det mulig å lage nye krysninger av den. Denne var igjen R. S. Clarke mester for.

'J. C. Williams' (Fig. 16) er en av de tidlige *C.* × williamsii-

Fig. 16 'J. C. Williams' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os
Foto: J. R. Hesjedal

krysningene – faktisk den første navngitte – oppkalt etter ham som var pioneren. (Fig. 4) Den er ikke av de tøffeste, men står fint i Jan Rune Hesjedal sin hage på Os. Kanskje er den mest av historisk interesse, siden der er kommet mange bedre hardføre sorter senere.

'Korean Fire' er en av få *C. japonica*-kultivarer som klarer seg langt mot nord her i landet. Den har overvintret greit hos Ole Jonny Larsen i Ålesund, i motsetning til alle andre antatt hardføre sorter som han har prøvd. Den har imidlertid ikke blomstret enda med sine enkle, røde blomster som minner om dem hos 'Adeyaka' (se fig. 6). Den er selektert fra planter som spirte fra villinnsamlet frø samlet av Barry Yinger (Aiello 2009) på en ekspedisjon til noen øyer på grensen mellom Syd- og Nord-Korea (på den 38. breddegrad) på 1980-tallet. Det er en

Fig. 17 'K. Sawada' i Hesjedals hage på Lepsøy, Os
Foto: J. R. Hesjedal

av de nordligste populasjonene av *C. japonica* og burde være den seleksjonen av denne arten som har størst muligheter til å klare seg på våre nordlige breddegrader, til tross for at vi er noen og tyve grader lenger nord (men vi har hjelp av Golfstrømmen!). Dessverre ser det ikke ut til at europeiske planteskoler og -foredlere har oppdaget hvilken «perle» dette er for kjølige hager.

'K. Sawada' (Fig. 17) er en meget vakker hvitblomstret sort som har trivdes bra hos Jan Rune Hesjedal, hvilket er ganske overraskende siden det er en amerikansk *C. japonica*-hybrid som ble skapt av den amerikanske pioneren i utviklingen av nye kameliasorter i USA, K. Sawada (1882–1968). Han innvandret i 1914 fra Japan og begynte utviklingen av nye sorter basert på en kasse stiklinger han fikk fra slektninger i Japan. Han fikk frem mange vakre sorter, som ikke er kjent for å være særlig hardføre, så at den trivdes så bra på Lepsøy er bemerkelsesverdig. Imidlertid kan den likevel ikke anbefales fordi blomstene skades av vårt kalde vårregn og blir stygge og brune dersom de ikke beskyttes!

'Leonard Messel' har vært den største suksessen på Milde (Fig. 3). Den er en videreutvikling av *C.* × *williamsii* (gjort med krysning med *C. reticulata*) gjort av mannen den er oppkalt etter. Han arbeidet ved Nyman's Nurseries i Sussex. Det er en hardførere forbedring av *C.* × *williamsii*-sortene, og den har hatt rik blomstring på Milde visse år. Den har imidlertid kastet blomsterknoppene ved sen vårfrost. Også i Stavanger har man gode erfaringer med denne sorten som nok er en av de sikreste for våre forhold.

'**Mercury'** er en gammel engelsk *C. japonica*-sort fra William Paul sin planteskole der den oppstod straks før 1900. Den har merkelig nok vist seg hardfør mot en sørvendt vegg i Muséhagen. På Milde frøs den ned den kalde vinteren 2011–12, men skyter igjen fra roten. Den har relativt små mørkerøde, for det meste enkle blomster der noen støvbærere iblant omdannes til blomsterblad.

'Meredith' var den eneste av en rad amerikanske kameliasorter med opprinnelse i *C. japonica* som overlevde en eksperimentell planting i full sol på Milde, men den har aldri blomstret her. Den regnes som «very hardy» av Ackerman (2002).

Konklusjon

Ut fra det vi i dag vet, mener jeg at følgende er de sorter som er best egnet for våre hager, dvs. de på Sørvest- og Vestlandet: 'Betty Sette', 'Bowen Bryant', 'Brigadoon', 'Charlotte de Rotschild', 'Debbie', 'Freedom Bell', 'Korean Fire' og 'Leonard Messel'. Men som det fremgår av teksten ovenfor, vil det nok være mulig på særlig gunstige steder å få til en del andre sorter, også slike som ikke er omtalt. Der er fremdeles mye uprøvd.

Takksigelser

Mange har svart på mine henvendelser, og av disse vil jeg særlig takke Jan Rune Hesjedal, Os for mange opplysninger om hans erfaringer og bilder tatt i hans hage. Jeg har også hatt gleden av å bli assistert, som alltid, av min kone Gerd, og dessuten av Madeleine von Essen, Daniel Gaasenbeck, Pam Hayward, Siri Jansen, Torolv Juvik, Katarina Jørgensen, Ole J. Larsen, Bjørn Moe, Terhi Pousi, Anne-Cathrine Scheen, Alf H. Søyland, Kristian Theqvist, Jennifer Trehane, Per A. Aasen og Alma Wilkins. Takk til dere alle!

Kilder:

Aiello, A. S. (2009): Seeking cold-hardy Camellias. Arnoldia 67: 20–30.
Ackerman, W. L. (2002): Growing Camellias in cold climates. Noble House, Baltimore.
Bean, W. J. (1976): Trees and shrubs hardy in The British Isles. 8th revised edition. London
Curtis, S. (1819): Monograph of Camellia. London.
Hiorth, G. (1956): All verdens trær i norsk jord. Flekkefjord.
Jørgensen, P. M. (2008): *Camellia*, en slekt med fremtid i norske hager? Årringen 2007:70–72.
Krakstad, A. (2017): Kamelia i sør. Lapprosen 20, 2: 22–23.
Myrstad, A. (1960): Camellia i Norsk Hagebruksleksikon 1: 141–142.
Trehane, J. (2007): Camellia, the gardener's encyclopedia. Timber Press.

Planteflytting, en uting

– nødvendig, men også en utfordring?

Tekst og foto: Erik Vanvik

To stykker 'Cunningham's White' som skal flyttes.

Klar til å flyttes og deles opp

Roten er kommet opp av jorda.

Det har vist seg at hos oss (også?) må flytting til, all den stund at det blir altfor trangt mellom plantene, eller den ene tar «luven» fra den andre. Det var ikke alltid at jeg på plantetidspunktet visste hvordan den enkelte plante skulle bli (hos oss), og hvordan sammensettingen av plantene skulle/burde være.

Orker jeg dette da?

Det er klart en utfordring både for flytteren og ikke minst for planten. Men det er også en seier når det viser seg at dette kan gjøres uten at planten tar varig skade av «rokeringen», og blir fin igjen! Jeg er vel ikke den eneste som har ventet (for) lenge med å ta tak og gjøre flyttingen til en realitet. Med store planter er det også en viss tyngde/hardt arbeid, men når en har bestemt seg og har begynt å grave rundt roten, er det bare å stå på til jobben er gjort. Det største problemet er mange ganger ikke planten, men orket…

Hvordan gjør jeg det?

En må tenke litt over hvor stor omkrets en skal grave, og at det graves dypt nok. Dette varierer selvsagt om det er en stor eller en liten plante. Men uansett må en være sikker på at gravingen skjer til lavere nivå enn der en antar at planteroten er. Man kan gjerne «frisere» planten litt også. Da får den grenmengde som lettere tilpasses den roten som ble med opp. Etter å ha gravd en sirkel rundt antatt rotdiameter, bender jeg opp roten med rundspaden hele veien rundt, og putter ned fjøler etter hvert slik at roten ikke synker tilbake. Jeg trekker roten over på kraftig plast eller presenning (litt tyngre pga. ruheten) for transport gjennom hagen, over stier osv. En liten plante bæres eller kjøres i trillebår.

Plantens reaksjoner

Noen planter er mer hardføre for både plantested og for «overraskelser», og må behandles deretter. Planten (hybrider?) kan overraske etter flyttingen hva angår f.eks. blomsterfarger eller blomsterutseende. Det er vel sannsynligvis en umiddelbar stressreaksjon på omplantingen. Ved neste års blomstring er planten etablert (?) og blomstene slik de skal være. Hos oss har vi flere erfaringer med forskjellige planter. En 'Grandiflorum' fikk hvite blomster på den ene siden, men normale på den andre. En 'Nicoletta' fikk både helt hvite og helt røde blomster. En 'Viscy' fikk «hodeskader» etter beinhard vinter, men blomstret to ganger neste år. Første gang i mai, neste gang sist i august, men nå med doble blomster. Ganske spennende. Året etter var alt som før.

Roten dras på presenning.

-

Forsøk på å få roten opp med jekk var ikke vellykket.

Alle må trå til.

Flyttingen

Den største vi har gravd opp, var en 'Cunningham's White'. Den ble plantet første gang 1989 og siden (2002) flyttet til vårt sted på kysten. Den var nå ca. 3,5 x 3 m. En anmodning om flytting ble fremlagt til vurdering (!) og «vi to i styret» konkluderte med at den skulle flyttes! (oktober 2016). Det ble et stort «løft» i dobbel forstand. Hvorfor den var så urikkbar, måtte være at den måtte ha tatt feste i rotsystemet til et tidligere fjernet tre! At det går an!

Som bildene viser brukte jeg bl.a. en 10 tonns jekk i forsøket på løfte opp planteroten, men jeg måtte gi opp dette, den rikket seg ikke. Cunningham-roten var stor og bred, men den skulle opp! Etter mye strev med diverse grovt verktøy, fikk jeg delt den og bendt den opp slik bildet viser. Fra jeg startet grenkutting og hadde fått opp røttene, brukte jeg godt over en dag!

Jeg samlet nå grenroten, samt de to delene av hovedroten, og plasserte dem på nye steder ved å legge dem oppå marken og kaste jord rundt, samtidig som jeg krysset fingrene og ønsket

Endelig kunne roten bendes opp.

Hovedrot og grenrot

Den andre delen av hovedroten etter fem måneder

dem lykke til. Jeg vanner nå for å få påført jord til å sige ned og omslutte røttene og passer på med vanning de neste ukene. Alle rester (ca. 20) etter denne «øvelsen», stort sett gren-ender, ble plassert rundt omkring, enkelt nedgravd. Ca. halvparten av disse var uten blader. Alt dette ble gjort i oktober 2016. Ett år etter er det bare 3–4 som ikke har fått nye skudd på stammene. Grenroten og de to hovedrotdelene hadde heller ikke blader ved utplassering, men det spretter nå frem fine skudd fra tykke grener. Alt i alt ble (også) denne flyttingen vellykket, selv om den ble ekstra strevsom.

I 2017 omplantet jeg 6–7 voksne (?) planter. Disse ble transportert på plastpresenning. Men selv med disse mindre utgavene, må det tas hensyn til roten. I løpet av de siste 5–6 årene har jeg flyttet på 20–25 planter. Alle var etablerte der de sto.

Konklusjon
Hva har jeg oppnådd med alt dette styret?
Jo, jeg har gjort noe jeg lenge har tenkt å gjøre.
Ingen grunn til ikke å flytte en plante hvis den plager andre i tillegg til seg selv.
Jeg har fått til et bedre miljø på det nye voksestedet enn der planten sto tidligere.
Jeg har også gjort plass til en annen mindre type plante der den sto.
Og jeg er veldig fornøyd når nødvendige flyttinger er gjort, og planten smiler til meg!
Klart jeg orker!

I *Lapprosen* 1-2017 kan dere lese mer om Ragnhild og Erik Vanviks rhododendronhage ut mot havet i Aure kommune.

Kan det bli en ny plante av noe slikt?

Livet vender tilbake etter radikalbehandlingen.

Avrevet fra hovedroten og plantet uten blader på stammen. Etter snaut to måneder ser vi en livskraftig plante

Hageland

www.hageland.no

Hageland Askøy
Juvikflaten 6
5308 Kleppestø
Telefon: 56 15 29 29

Hageland Fantoft
Fantoftveien 9
5072 Bergen
Telefon: 55 91 80 30

De fineste hagene kommer herfra

Hageland
SOTRA
GJERTRUDVEGEN 3, 5353 STRAUME

Ta turen innom oss

Her finner du et godt utvalg av:
- Rhododendron
- Surjordsplanter
- Stauder
- Roser
- Sommerblomster
- Granitt
- m.m

TLF. 56 32 12 52
www.hageland.no

GIMLE PLANTESKULE

Stort utval i planter for hagen
Spesialområde:
Rhododendron og surjordsplanter

Kontaktinformasjon:
Gimle Planteskule
Vikøy,
5600 Norheimsund

Tlf.: 56 55 04 80
Faks: 56 55 04 87
gimle@vestplant.no
www.vestplant.no

Frøliste 2018
Frø innsamlet på Arboretet på Milde i 2010

R. dauricum
R. mucronulatum
R. quinquefolium
R. albrechtii
R. schlippenbachii
R. vaseyi
R. camtschaticum
R. nipponicum

R. calophytum. OP, morplanten fra Cox, Glendoick. Donor Jan Valle.
(*R. decorum*×*calophytum*) × *asterochnoum*.
Donor Bengt Karlsson, Sverige.
R. montroseanum OP. Donor Jan Rune Hesjedal, Os i Hordaland.
R. oreodoxa CW fra Kanding, Kina. Donor Hans Schaefer.

Frø innsamlet i Yunnan, Kina 2012 av Remi Aleksander Nielsen.

RAN 360 *R. aberconwayi*
RAN 434 *R. pachytrichum*
RAN 468 *R. aganniphum*
RAN 537 *R. beesianum*
RAN 558 *R. anthosphaerum*
RAN 573 *R. tephropeplum*
RAN 598 *R. coriaceum*
RAN 628 *R. rubiginosum*
RAN 676 *R. sphaeroblastum* var. *sphaeroblastum*
RAN 680 *R. souliei*
RAN 681 *R. lacteum*

Det er ca. 40 frø i hver pakke. Prisen er kr 30 pr. pakke + porto. Vi kan ikke garantere at alle frøene spirer, men hvis spiring uteblir, vil vi gjerne få tilbakemelding.
Kontakt: Frøforvalter Jan Valle – se side 2 i dette nummeret av *Lapprosen*.

På siden

ved Lin Scholten Didriksen
Foto: Roy Scholten

Magnolia – gjerne for norske hager!

Magnolia er av eldgammel planteslekt. Den sies å være minst 95 millioner år gammel, noe som er påvist gjennom gamle fossiler. Disse noe primitive busker og trær etablerte seg før biene kom, så pollineringen er derfor utviklet til å skje via biller. Magnolia ble navngitt av Carl von Linné, til ære for en respektert fransk botaniker som het Pierre Magnol.
Magnolia har vekst som en busk eller et tre og dens blomster er utrolig vakre. Blomsten har i liten grad endret seg opp gjennom tiden og har ikke separate kronblad (petal) og begerblad (sepal), men noe som har fått navnet tepal.

Som formet i porselen - Junimagnolia

Reiser du rundt om i Europa til de riktige tider - fra tidlig vår til ut i juni, vil du mange steder kunne oppleve å se ulike typer magnolia blomstre i en variasjon av hvite, rosa, røde, lilla eller gule blomster av forskjellig form og størrelse. Noen typer er vintergrønne med glansfulle blader, og noen av disse har knopper, stilker og underside av blader dekket av gyldne, kobberfargede eller brune indumenter (hårlignende vekst), lik mange av våre vakreste rhododendroner.

Det finnes rundt 200 arter som vokser naturlig i subtropiske og tropiske områder av Asia, øst i Nord-Amerika, Mellom-Amerika, Karibia og deler av Sør-Amerika. Mange av disse dyrkes nå over hele verden, særlig på grunn av deres vakre blomster og former. Jeg har sett storslåtte magnoliaer i blomst både i Øst- og Vest-Europa. I noen land synes de å dyrke magnolia i utstrakt grad, mens her i Norge virker det å være færre som satser på denne vakre busken eller treet.

Flotte effekter av å stamme opp busker

I vår hage har vi tre ulike typer magnolia, som har trivdes godt her i mange år. En stjernemagnolia fra 2002 som Roy har stammet opp, er nå blitt rundt 2-3 m høy. Den blomstrer i øyenfallende rikt nesten hvert år, om ikke en sen nattefrost har nappet ekstra sterkt. Nær den er det plantet bl. a en *Rh.* 'Taurus', som gir en skarp og fargerik kontrast hver gang de blomstrer samtidig. Å stamme opp planter er en god måte å lage plass til større buskvekster på mindre plass. Det gir godt med lys og plass til de planter som vokser under og rundt dem, og dermed rom for spennende og variert samplanting. På et besøk i den spennende Flor og Fjære-hagen utenfor Stavanger https://florogfjare.no/norsk/om-flor-fjaere, la jeg merke til at de hadde stammet opp alle planter som vokste høyere enn vanlige sommerblomster. Flotte effekter som gir gode kontraster i rom, struktur og åpner for fantasifull variasjon.

Magnolia trives med lett sur jord PH 5.5 – 6.5 (kan klare 7) og vil derfor være en god følgeplante til rhododendron. De kan også tilpasse seg leiret eller sandrik jord, men trives dårlig om ikke jorden er vel drenert. Når en magnolia er veletablert, kan den være moderat tolerant for tørke. Magnolia liker seg i full sol til lett skygge, men bør gjerne beskyttes mot en brennhet ettermiddagssol. Sterk vind kan skade blomster og skjøre grener, som på den 27 år gamle *Magnolia sieboldii* som stortrives i Arboretet i Hørsholm utenfor København: http://ign.ku.dk/arboret-hoersholm/. Denne magnoliaen har nådd minst 3 m høyde og vel så mange meter i vidde. Den har imponerende store porselenshvite blomster, med et så perfekt utseende, at de nesten kan virke kunstige.

Blir planten skjermet for noen av våre verste naturutfordringer, eksisterer det arter som kan vokse på de fleste steder i Norge. Sjekk gjerne et sonekart opp mot plantens referanser, før du velger hvilke typer du vil satse på.

I Arboretet på Milde utenfor Bergen har de en fin kollektsjon med Magnolia. Samlingen som ble påbegynt i 1977, har nå 27 ulike registreringer. De er plantet et stykke ovenfor Arboretets artssamling av rhododendron og litt ut fra den asfalterte stien, så de er derfor ikke så opplagte å legge merke til. Mange av dem er blitt store og synes å trives bra. Det er også registrert magnolia over hele Bergen, noe som kan være tilfelle for andre steder i Norge. Du kan sjekke hva som finnes av oversikter i ditt område, det vil kunne gi en god pekepinn på hva som kan trives godt i din hage.

Her er fem sorter som trives godt i Bergensområdet
Magnolia sieboldii – Junimagnolia. Den kan bli fra 3-6 meter og er ofte flerstammet. (I vår hage har den fått beholde en stamme, og er blitt et stort kraftig tre som stadig toppes tilbake og trives godt med det.) Den har store vakre hvite blomster med hovedblomstring i juni, men enkelt blomstring utover hele sommeren. Bladverket har en fin blå-grønn farge, og den røde frukten etter blomstring er også dekorativ. Den liker dyp moldrik jord og trenger en lun vokseplass. *Magnolia sieboldii* er nasjonalblomst i Nord-Korea.

- *Magnolia stellata* – Stjernemagnolia. Høyde fra 3-6 m og gjerne flerstammet. Den har stjerneformete hvite blomster, som blomstrer rikt på bar kvist rundt april. Får den en lun vokseplass, er den et ganske sikkert valg på våre breddegrader.
- *Magnolia kobus* – Snømagnolia. Dette treet kan bli opptil 10 m høyt og blomstrer tett i tett med hvite til rosa stjerneformete blomster på bar kvist tidlig på våren. Denne beskrives i boken *Magnolias* fra Kew Garden som en treversjon av den lavere og mer buskete *Magnolia stellata*. Det er plantet et flott eksemplar ved inngangen til Den japanske hagen i Botanisk hage på Milde.
- *Magnolia* x *brooklynensis* – 'Yellow Bird'. Den kan bli opptil 6 m høy, men vokser veldig langsomt. Vår er over 10 år gammel, men er foreløpig bare rundt 1 ½ m høy. Den har ikke så store, men kraftig gule blomster, og de kommer i blomst etter de forholdsvis kraftige bladene. Du må derfor litt tettere innpå for riktig å kunne beundre dem. En noe uvanlig og spennende plante.
- *Magnolia denudata* – Yulan magnolia. Denne kan bli opptil 12 m høy under gode vekstforhold. Blomsten er kremfarget / hvit og meget vakker med 8 – 12 blomsterblader og blomstrer også tidlig på våren. Får den nok sol, skal bladene få en vakker høstfarge. Den kommer opprinnelig fra Kina og er Shanghai sin offisielle blomst.

Noen utfordringer og tips

Magnolia liker ikke å flyttes, men må det absolutt gjøres, pass på å få med mest mulig av rotsystemet.

Den har røtter lik en rhododendron, som ligger høyt oppe i jordlaget, så det kan være vanskelig å etablere planter under dem. Noen planter som kan klare seg godt i nær samplanting er stauder som *Epimedium* (bispelue), *Asarum* (hasselurt) eller astilber. (Når jeg tenker på samplanting, regner jeg også med dem som står rundt planten og ikke bare like under.)

I Norge er det ingen spesielle plager påvist, men man bør være obs på soppen *Phytophthora* som har angrepet noen rhododendron her.

Magnolia liker fuktig jord, men ikke å stå i vann. Den liker godt å gjødsles, men ikke for sent på året. Anbefales ikke å gjødsles etter midten av juni, for da blir ikke avmodning før overvintring god nok. Den trenger lite beskjæring, men tåler å formes.

Artikkelen er skrevet i samarbeid med Roy Scholten.

Stjernemagnolia med *Rh*. 'Taurus'

Vår 'Yellow Bird'

Rhododendron i Solør

Tekst: Kari Marie og Harald J. Aandstad
Foto hvis ikke annet nevnt: Karie Marie Aandstad

Rh. 'P. J. Mezitt Elite'

Rh. 'Haaga'

Etter oppfordring fra leder skal vi prøve å skrive litt om hagen vår i Solør. Hagen ligger midt mellom Elverum og Kongsvinger og helt på grensen til Finnskogen. Noen venner i Oslo-området synes vi bor på Nordpolen for det er så kaldt her og så langt hit, men da vet de hverken hva langt er, eller hva kulde er. Vi er bare i H 5-sone.

Da vi startet på ny tomt i 2005, var Arnulf Ringstad til stor hjelp. Vi laget de første rhodobedene etter anvisning fra han. De første plantene kjøpte vi også fra han. Vi har tung jord med mye silt, så det har gått med mange lass med torv fra Nittedal Torvindustri en mils vei fra oss.

Vi bor i H 5-sone der vi vanligvis har snø om vinteren. Så lenge vi har snø har vi gode overvintringsforhold selv om gradene i perioder kan gå ned til under –30 °C. Mange planter sliter hvis temperaturen varierer mye rundt null slik at vi får is, men rhodoene greier seg stort sett bra.

Vi har nå over 400 rhododendron i hagen, over 300 forskjellige. Vi kjøper aldri rhodo på Plantasjen og andre hagesentre som ikke merker med hardførhet, uten å vite eksakt hva vi gjør. Vi bruker mye internett for å sjekke hardførhet, ellers har vi hatt mye hjelp av plantekatalogen til Hachmann, se www.hachmann.de.

De mest hardføre hybridene vi har, er de finske som tåler ned mot – 40 °C. 'Haaga' var blant de første vi kjøpte av Ringstad. Den har vi stor glede av. Eller må vi nevne 'P. J. Mezitt' som er årviss og riktblomstrende.

To asaleaer: Framme 'Jolie Madame', bak 'White Lights'

Rh. 'Wren'

Rh. 'Arnulf' (*Rh*. *aureum* × *caucasicum* ved Arnulf Ringstad)

Rh. 'Vater Böhlje'

Til venstre *Rh*. 'Jacksonii', til høyre finnmarkspors (*Rh*. *tomentosum* tidl. *Ledum palustre*) (Foto: Harald J. Aandstad)

Rh. «Jærperlå» ved Oddbjørn Fosse

Fra hagen. Mest framtredende: *Rh*. 'Ken Janeck' og *Rh*. 'Fantastica'

Rh. 'Polaris'

Litt av hagen fra toppen av skråningen

Vi har både arter, hybrider og bladfellende/asalea. De delvis bladfellende, såkalte japanasalea, har vi gitt opp. De går ikke her.
Mange arter går bra, men det er begrenset hvor mange som er hardføre nok. (Vi har 60 forskjellige.) Skal en starte opp nå, vil vi anbefale hybrider. De hardføre typene går godt. Asalea er gode planter under våre forhold. De har veldig stor spredning i blomstringstid.

Vi har over to måneder med rhododendron i blomst i tillegg til noen som blomster opp igjen på høsten. Vi må heller ikke glemme vakre bladformer og farger. Mange av asaleaene har vakre høstfarger.

Vi har etter hvert lært hvilke hagesentre som har gode og hardføre planter, men nå kjøper vi det meste fra Rhododendronhaven i Danmark gjennom Johnny Engen på Svinndal i Østfold. Husk at den mest hardføre i dansk skala er 1, og det er kun hardførhet 1 som går her. Se www.hagevekster.no. Her får en store flotte planter til en rimelig pris. Hvis vi skal anbefale et mer vanlig hagesenter, må det bli Myrvold på Jessheim.

Vi lager bedene med stedegen jord, egen kompost, kanskje litt kukompost og masse torv og freser godt. Nå har vi begynt å dekke beddene med prydbark for å få mindre ugras, men generelt blir det lite ugras i rhodobedene når en har gjort en god jobb i utgangspunktet.

Vi står på listen over besøkshager, så her kan du komme og se. Gå inn på www.furuli.com, så vil du se noe av mangfoldet i hagen vår. Ta kontakt.

Vi har hatt veldig god nytte av å være medlem av rhodoforeningen. Vi har fått mye hjelp og råd fra de eldre medlemmene. Vi vil særlig nevne Arnulf Ringstad og Roger Karlsen som begge er borte nå.

Vårt beste tips er å se hva andre har fått til. Ta med deg ideer fra besøkshager, parker og arboreter og omform dem til å passe i din hage.

Lykke til!

Rh. 'Hachmann's Charmant'

Navn og betydning

Tekst: Tor Jan Ropeid Foto: Terhi Pousi

Forrests rhododendron – *Rhododendron forrestii*

Mange rhododendronarter er blitt oppkalt etter plantesamlere, konger, dronninger, kjærester eller til og med elskerinner. Vi skal her se litt på hvordan det i botanikkens vitenskapelige regelverk (nomenklatur) blir laget navn av personnavn. For mange kan praksisen virke forvirrende. Hvorfor heter det *souliei, makinoi, falconeri* med én *i*, men *forrestii, hodgsonii, wardii* med to *i*-er? Og hva med *annae, clementinae, searsiae* med *ae*, for ikke å snakke om *amundsenianum, balfourianum,* og *williamsianum* med endelsen *-ianum*? Svaret er å finne i at vitenskapelige navn kan inneholde ord (i dette tilfelle personnavn) fra alle mulige språk, men når de brukes som del av et vitenskapelig artsnavn, bøyes de i overensstemmelse med latinsk grammatikk. Det er dette som er årsak til at vi ofte snakker om at en plante har et «latinsk navn» i stedet for å bruke det mer korrekte begrepet «vitenskapelig navn».
Et vitenskapelig artsnavn består av to deler: Først kommer slektsnavnet (f.eks. *Rhododendron*) og deretter det såkalte artsepitetet. Epitet (gresk *epiteton*) kan defineres som et forklarende tillegg. I artsnavnet *Rhododendron souliei* er artsepitetet *souliei* den latinske genitivformen av Soulié, og hele navnet betyr Souliés rhododendron. Når vi danner genitiv av mannlige etternavn, er genitivendelsen *-i* hvis navnet slutter på *er* eller en annen vokal enn *a*. I de ikke altfor mange tilfellene hvor et mannsnavn slutter på *a*, får det genitivendelsen *e* (f.eks. *balansae* etter den franske botanikeren og plantesamleren Benjamin Balansa). Når genitivendelsen er *i*, uttales *i*-en som en selvstendig vokal. F.eks. uttales *-oi* i *makinoi* (etter den japanske botanikeren Tomitaro Makino) som to selvstendige vokaler (o + i). Når navnet slutter på en konsonant, får det genitivendelsen *ii*, f.eks. *wardii*. Her skal i prinsipp begge i-ene uttales, men i praksis blir de svært ofte sammentrukket til en *i*. Reglene for latinisering av mannlige fornavn er så pass kompliserte at vi ikke skal gå inn på dem her.
Når vi danner genitiv av et kvinnenavn, er genitivendelsen *ae* hvis navnet slutter på en annen vokal enn *a*, og *-e* hvis det slutter på *a*. Når navnet slutter på en konsonant, får det genitivendelsen *-ae* eller *iae*. Mange hustruer og døtre lever på denne måten videre i planters vitenskapelige navn – også kvinner av høyere byrd som *Rh. kesangiae*, oppkalt Bhutans dronning Kesang.
Hvis alt dette høres innfløkt ut, så kan det være på sin plass å nevne at norsk – til stort hodebry for utlendinger – i tillegg til s-genitiv har tre andre måter å konstruere genitiv på.
Artsepitet dannet av personnavn, kan også opptre i adjektivform. *Rh. williamsianum* kan oversettes som «den williamsianske rhododendron» eller «williamsrhododendronen». Slike artsepitet dannes ved tilføyelsen av endelsen *(i)anus* (hannkjønn), *(i)ana* (hunnkjønn), *(i)anum* (intetkjønn). Denne endelsen brukes for å markere tilhørighet. Siden *rhododendron* er intetkjønn på latin, blir endelsen *(i)anum*.

Makinos rhododendron – *Rhododendron makinoi*

Kesangs rhododendron – *Rhododendron kesangiae* 'Bowes Lyon'

Informasjon fra

Den norske Rhododendronforening

Innkalling til årsmøte i Den norske Rhododendronforening

Tid: **Lørdag 26. mai 2018 kl. 11:30**
Sted: Grimstad vertshus, Frivollveien 11/13, 4877 Grimstad

Dagsorden
1. Valg av dirigent
2. Valg av referent og valg av 2 medlemmer til å underskrive protokollen
3. Årsberetning 2017
4. Regnskap 2017
5. Innkomne saker
6. Fastsettelse av kontingent for 2019
7. Budsjettforslag 2018
8. Fastsettelse av andel årskontingent til lokallagene for 2019
9. Valg av leder, styremedlemmer og varamedlemmer
10. Valg av revisor
11. Valg av valgkomité
12. Fastsettelse av tid og sted for neste årsmøte

Forslag til flere saker som ønskes tatt opp, må være innkommet til styret senest 3 uker før årsmøtet – innen 5. mai.

Hjertelig velkommen!
Styret i DnR

Kontingent og medlemsregister

Kjære medlem!

Vedlagt denne utgaven av Lapprosen finner du giro for kontingent 2018 dersom det ikke er inngått individuell betalingsavtale, f.eks. gaveabonnement eller at kontingenten allerede er betalt.

På årsmøtet i 2017 ble det vedtatt å forhøye kontingenten for 2018 til kr 350,00 for enkeltmedlemskap og kr 475,00 for familiemedlemskap.
Familiemedlemskap (ektepar og samboere) gir begge fulle medlemsrettigheter, og man får ett eksemplar av Lapprosen.

Betaler du via nettbank, ber vi om at du skriver navnet på medlemmene innbetalingen gjelder i meldingsfeltet. Dette letter kassererens jobb med å registrere innbetalingene. Dersom betaler er annen person enn medlemmet, må vi få oppgitt navnet på medlemmet. **Betalingsfristen er 20. mars 2018.**

Kontingenten innbetales til bankkonto 3411 26 52622.
Innbetaling fra utlandet: IBAN: NO93 3411 2652 622 BIC/SWIFT: DNBANOKK

Vi ber om å bli underrettet om ny adresse ved flytting, eller ved tildeling av gateadresse, slik at vi til enhver tid har et oppdatert medlemsregister. Du vil da få Lapprosen tilsendt uten forsinkelser. Husk også å sende oss melding dersom du får ny e-post-adresse. Påminnelse i forkant av møter og aktiviteter blir som regel sendt via e-post.
Ta gjerne kontakt med undertegnede per post, e-post eller telefon.

Kirsten Marie Storheim
Radøyvegen 448, 5938 Sæbøvågen
Tlf. 976 91 978, kimasto@online.no

Årsmøtehelg i Grimstad 25. – 27. mai 2018

Fredag kl. 18:00
Grillfest hos Anne Brit og Per Evensen, Heidalen 48, Arendal. Her er det god parkeringsplass.
Ta med grillmat og drikke. Vi ordner med brød, salat, potetsalat, kaffe, kaker og engangsservise etc.
Ta gjerne med planter for salg.

Lørdag kl. 11:00
Kaffe og rundstykker på Grimstad Vertshus. Kl. 11:30 Årsmøte
Etter møtet: Foredrag av Conny Assarsson: «Trivelige rhododendron for mindre hager». Kaffe, te, vann, frukt.
Kl. 14:30 Tur med seilkutter Boy Leslie i Grimstads vakre skjærgård. Reker/ spekemat m/ tilbehør.
Kl. 20:00 Festmiddag på Grimstad vertshus med underholdning.

Søndag kl. 10:00 –13:00
Hagevandringer.

Innkvartering: Vi har reservert rom på Grimstad Vertshus, Frivollveien 11/13, Grimstad (rett ved E 18).
God parkeringsplass (gratis)
For nærmere opplysninger se Vertshusets hjemmeside (www.grimstad-vertshus.no)
Jeg/vi ønsker å delta på årsmøtehelgen i Grimstad

Navn: .....

e-postadr .....tlf. .....

Påmelding til: Anne Brit Evensen, abevens@online.no eller tlf. 909 86 060
Gudrun Arne: auduarne@frisurf.no eller tlf. 454 47 001 **Innen 15. april 2018.**

Grillparty hos Anne Brit og Per Evensen	Antall personer .....
Transport fra Vertshuset til grillfesten	Antall personer .....
Overnatting kr 1.000,- per natt i dobbeltrom	Antall personer .....
Overnatting kr 800,- per natt i enkeltrom	Antall personer .....
Festmiddag kr 550,- per pers.	Antall personer .....
Båttur og lunsj om bord kr 200,- per person	Antall personer .....
Kun årsmøtet	Antall personer .....

Booking direkte til Grimstad Vertshus

ÅRSMØTEKOMITEEN I RHODO SØR ØNSKER ALLE HJERTELIG VELKOMMEN TIL ÅRSMØTEHELGEN.

Lokavdelingenes årsprogram 2018

Avdeling Sør

Februar	**Vi besøker Thom Krakstads Camelliasamling.** Medium februar. Detaljert innkalling sendes særskilt.
14. mars	**Årsmøte for Rhododendron Sør**. Stinta skole, Arendal kl. 19:00 Innkalling og årsberetning sendes særskilt i god tid før møtet.
02. mai	**Dugnad på Dømmesmoen,** kl. 18:00. Noe planting, stell av utplantede rhodoer.
13. mai	**Rundtur i Kristiansand.** Vi besøker Botanisk hage Gimle, Ravnedalen og Myhren Gaard. Piknik-kurv medbringes. Frammøte på Botanisk hage kl. 11:00.
20. mai	**Marked på Dømmesmoen.**
25. – 27. mai	Årsmøtehelg **DnR i Grimstad. Se annet sted i *Lapprosen*.**
09. juni	**Tur til Grenland.** Vi besøker Vigdis Slettvoll i Gvarv, og Robert Monsen i Stathelle. Frammøte kl. 09:00 på Harebakken.
13. juni	**Hagebesøk hos Anita Knutsen,** Arendalsveien 156, Grimstad, kl. 18:30. Tlf. 414 09 424. Anita er gartner på Dømmesmoen.
08. sept.	**Høstmøte.** Vi planlegger sopptur med Inger Lise Fonneland. Vi går ut i landskapet hos Anne Brit og Per i Heidalen, Arendal. Per baker steinovnsbrød, og soppfangsten tilberedes i fellesskap. Det blir utlodning og plantesalg.

Kontaktperson: Audun Arne, tlf. 975 40 021, auduarne@frisurf.no
Husk at du alltid kan ta med venner og bekjente.

Avdeling Sør-Vest

14. mars	**Årsmøte og medlemsmøte i Rogaland Arboret kl. 19:00.** Etter årsmøtet er programmet: Vinter i hagen, stell og vedlikehold. Fortsettelse av innføring i rododendronslekten.
11. april	**Medlemsmøte i Rogaland Arboret kl. 19:00.** Formering av rododendron. Et spennende møte med glade rodoentusiaster fra Avdeling Sør som kommer på besøk og deler sine kunnskaper med oss. Det blir anledning til å prøve seg selv på stikking av rododendron. Mer detaljert informasjon om dette spennende tema senere.
2. mai	**Hagevandring i Sandnes.** Kl. 18:00 besøker vi Tone Fosse Ulvøy, en flott og veletablert hage med mange spennende rododendron. Etterpå drar vi til Arboretet for omvisning i rododendronfeltet samt salg og bytte av planter.
6. mai	**Rododendrondagen i Arboretet kl.11–15** Her vil vi som i 2016 ha stand og informere folk om rododendron, artssamlingen og invitere til å bli medlem i DnR, avdeling Sør-Vest. Oppfordrer flest mulig medlemmer til å sette av litt tid denne søndagen og eventuelt delta på standen.
25. – 27.	**Årsmøtehelg i DnR i Grimstad**
2. juni	**Hagevandring – tur til Rex Garden** Vi drar på tur til Rex Garden i Sveio. På turen skal vi besøke to hager på Stord (Fitjar), hagen til Hans Kjell Johansen (Hellandsvegen 57) og hagen til svogeren som ligger 300 m fra. Detaljer rundt turen kommer senere.
22. august	**Hagevandring** Vi drar på besøk til våre medlemmer, Ella Kjosavik og Gunnvor Nordland
26. september	**Medlemsmøte i Rogaland Arboret kl. 19:00** Foredrag – ekstern foredragsholder
28. november	**Medlemsmøte i Rogaland Arboret kl. 19:00** Tilbakeblikk på 2018 med visning av bilder. Fortsettelse av innføring i rhododendronslekten.

På møtene har vi kaffe og utlodning. Inngangspenger kr 50.

Avdeling Vest

06. mars	**Claus Jørgensen: De beste gamle og nye rhododendronsorter.** Medlemsmøte kl. 18:30. Claus Jørgensen har siden 1972 drevet Rhododendron-Haven i Tørring i Danmark, mange har kjøpt planter fra ham. Nå gleder vi oss til at han vil dele sine mangeårige erfaringer med oss.
17. april	**Årsmøte og medlemsmøte kl. 18:30.** Etter årsmøtesakene blir det tilbakeblikk på og billedkavalkade over rhododendronåret 2017
06. mai	**Vårtur til Sotra** Vi besøker hagene til Øyvind Snekkkevik på Brattholmen og Randi og Harald Kårtveit på Ågotnes.
25. – 27. mai	**DnR-årsmøtehelg i Grimstad**
27. mai	**Arboretets dag på Milde.** Aktivitetsdag for hele familien kl. 12 – 16. Infostand med salg av småplanter.
19. august	**Høsttur.** Vi kommer tilbake med nærmere opplysninger senere.
06. november	**Jan Rune Hesjedal forteller om sin hage og sine planter.** Medlemsmøte kl. 18:30

Alle møter holdes i møtelokalet til Lions Club Fana, Østre Nesttunvei 10, Nesttun. Inngangspenger kr 50. Kaffe og plantelotteri.

Avdeling Øst

17. mars	**Årsmøte**
20. – 22. april	**Deltakelse på Hagemessen**
25. – 27. mai	**Årsmøtehelg i DnR, Grimstad**
2. juni	**Hagevandring**
3. juni	**Deltakelse på Vårtreffet i Botanisk hage**
29. september	**Høstmøte**
17. november	**Julemøte**

Nye medlemmer

Styret ønsker følgende nye medlemmer velkommen i foreningen:

Hilde Louise Gravensteen	Storerudveien 125	1454 FAGERSTRAND
Konrad Egil Kvanli	Innerveien 20	8906 BRØNNØYSUND
Geir Moen	Togstadvegen 808	2164 SKOGBYGDA
Tor Egil Teland	Daleveien 969	4519 HOLUM
Liv Aanerud	Spiksetsvingen 30	2100 SKARNES

DISTRIBUERT AV POSTEN NORGE

NORGE P.P. PORTO BETALT

RETURADRESSE: Den norske Rhododendronforening PB 1325, 5811 BERGEN

ISSN 1504-6702